

original stories of Ukrainian agricultural tradition.

Results. In the end of the 20th – in the beginning of the 21st century the Armenian population (mostly - migrants) once again demonstrated their ethnic cultural uniqueness. Having a choice, they preferred more urbanized forms of life. At the same time they started and extended the experience of rural (agricultural) adaptation and acculturation. One of the forms was the practice of settlement of Armenians in villages and small towns of Central Ukraine (primarily in Poltava, Cherkasy, Kirovohrad regions), active involvement in the development of their economy and improvement. Thus Armenians demonstrated specific manner of acculturation in Ukrainian ethno-cultural space. Bursts of radical expression of national differences were observed mostly in extreme cases - during conflicts, accompanied by fights, or in cases of rape. In fact only in such situations, residents of Ukrainian villages and towns required individual perpetrators of forced evictions, and sometimes the entire Armenian community. While in the "peaceful" conditions, the situation looked much more comfortable for the parties.

Originality. The authors state that the Armenian population has brought a significant originality and revived the dynamics of market transformation of agricultural industry in the region.

Conclusion. The subject is promising for further research, especially in the context of the tasks of profound clarifying the peculiarities of acculturation experience of Armenians in the Ukrainian village.

УДК 947.084.3/6 (477.82)

Я. М. Мартинюк

кандидат історичних наук, доцент кафедри інженерної педагогіки, психології та українознавства Луцького національного технічного університету

НАЦІОНАЛЬНИЙ СКЛАД СІЛЬСЬКИХ САМОУПРАВ НА ВОЛИНІ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД

У статті досліджено основні етапи становлення органів територіального самоврядування на Волині у міжвоєнний період (1919-1939 рр.). Вивчено їх національний та професійний склад, охарактеризовано регіональну специфіку сільських самоуправ. Проаналізовано проведення виборів до органів місцевого самоврядування всіх рівнів, а також політичні симпатії їх членів. Визначено місце та роль, відведену самоврядуванню державною адміністрацією Другої Речі Посполитої у врегулюванні складних міжетнічних стосунків на Волині в означений історичний період.

Ключові слова: Волинське воєводство, територіальне самоврядування, гміна, громада, вїйт, «волинська політика».

Постановка проблеми. Територіальне самоврядування було важливим явищем у суспільно-політичному житті Волинського воєводства у міжвоєнний період. Інституції з відповідними назвами (ради сільських гмін, повітові сеймики тощо), члени котрих обиралися на засадах загального представництва, були покликані виконувати важливі завдання в галузі господарчого, суспільно-політичного й культурного життя регіону. У 1920-х – 1930-х роках на Волині українсько-польські відносини були неодноразовими і суперечливими. Зі стратегічних міркувань польський уряд прагнув перетворити пограничне з Радянським Союзом воєводство у зону, вільну від гострих соціальних та міжетнічних конфліктів. Особливого значення в цьому контексті

набувало створення в краї аполітичного за своєю суттю та характером виконуваних завдань інституту самоврядування, котрий повинен був відігравати роль регулятора складних міжнаціональних стосунків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Найбільший внесок у вивчення окремих питань, пов'язаних із історією створення та діяльністю інституту самоврядування у Другій Речіпосполитій зробили польські вчені – історики та правознавці. У сучасній польській історіографії є низка публікацій, присвячених висвітленню діяльності органів міського та територіального самоврядування в Польщі [1-4].

Певний внесок у вивчення окремих питань, пов'язаних із конституційним становленням інституту самоуправління зробила монографія А. Айнкенеля [5]. Серед інших можна вирішити роботу А. Лучака [6], в якій відображено особливості функціонування самоврядних установ у 1918–1939 рр. крізь призму їх взаємовідносин із тогочасними політичними партіями та громадськими організаціями. За характером дослідження подібною до роботи А. Лучака є праця Р. Шведа [7]. Особливий інтерес викликає зроблений автором на тлі загальних державотворчих процесів із дотриманням строгої хронологічної послідовності детальний огляд та аналіз організаційної структури, обсягу діяльності та становлення самоврядування у Польщі в досліджуваній період. Незважаючи на наявність цих праць, де висвітлено деякі проблеми діяльності самоврядних інституцій на Волині 1920-х – 1930-х рр., у вітчизняній історіографії досі немає спеціальних комплексних досліджень, у яких би розглядалися ці питання. Автор статті має на меті проаналізувати окремі аспекти проведення виборів до територіальних самоуправ, їх професійний, політичний та національний склад.

Виклад основного матеріалу. Стосовно національного складу органів самоуправління, то основна боротьба за мандати велась, звичайно, між поляками та українцями. Кількість представників тієї чи іншої національності в різні періоди існування інституту самоврядування на Волині була різною, проте сталою лишалася польська перевага саме в міських самоуправах.

Свідоме обмеження місцевою владою активності органів територіального самоврядування було спричинене їх особовим складом, обраним у результаті ще перших виборів до самоуправ 1927 р., на яких поляки здобули лише 22% мандатів. Зайняли вони 85 із 198 місць у повітових сеймиках (35%). Українці здобули 71% мандатів у радах сільських гмін (800 радників із 1100), а поляки – 19% [8, 3].

Показовим є те, що 75,5% (600 осіб) радників-українців були безпартійними, 24,5% (194 особи) належали до «Сельробу» чи симпатизували йому. Найбільша кількість сельробівців була у гмінних радах Дубнівського повіту – 88 із 150 радників [8, 19]. Відносно загальної чисельності радників в інших повітах воєводства, кількість радників – членів КПЗУ, «Сельробу», чи тих, котрі симпатизували їм, була все-таки незначною: Володимирський повіт – 9 осіб (10,2%), Горохівський – 24 (29,6%), Здолбунівський – 7 (9,5%), Ковельський – 8 (5,2%), Костопільський – 1 (1,4%), Кременецький – 12 (6,8%), Луцький – 8 (5,7%), Любомльський – 23 (29,8%), Рівненський – 14 (12,6%) [8, 9]. Саме тому в документі, в якому підводились підсумки проведених виборів, говориться, що

політична агітація вищеназваних партій неохоче поширювалася серед сільського населення і не дала бажаних для них результатів. Це відобразилось й на політичному складі обраних членів самоуправ. Проте, ті випадки, коли представники ліворадикальних партій все ж таки потрапляли до самоуправ, пояснювалися тим, що під час виборів вони виступили досить організовано. Наприклад, у Дубнівському та Любомльському повітах всі підтримувані «Сельробом» кандидати були обрані до гмінних рад [9, 72].

Про кожного радника – члена «Сельробу» чи КПЗУ відділом безпеки воєводського управління збиралась докладна інформація. Наприклад, у звіті Дубнівського староства про результати виборів до ради гміни Ярославичі, проведених 25 червня 1927 р., повідомлялося: «Українці отримали 6 мандатів із 10, що становить 60% їх загальної кількості. Всі новообрані радники-українці – селяробиці та члени «Просвіти» – Емма Пантелеймон, Семен Глінський, Степан Воланюк, Данило Шпак, Юліан Вікторович і Сергій Оверчук. Останній під час більшовицької окупації в 1920 р. самовільно займав чужі ґрунти, за що був засуджений до 3 місяців тюремного ув'язнення» [10, 1].

У звіті про вибори, проведені 26 червня 1927 р. в гміні Радзивилів того ж повіту, знаходимо інформацію, про те, що до гмінної ради було обрано Дениса Андрійчука – в минулому вчителя російської школи, прапорщика царської армії, петлюрівця, організатора і одного із найбільш активних діячів «Просвіти»; Тимофія Кошурека – просвітянина, члена більшовицького воєнкому, два брати якого мешкали в СРСР; Лукаша Стефанюка – колишнього прапорщика, члена управи «Просвіти»; а також Павла Мартинюка – члена «Просвіти», дружина котрого «в Росії активна комуністка» і т.д. [10, 2].

Така змістовна інформація ставала достатнім приводом державній адміністрації оголосити результати виборів недійсними. Це й було здійснено властями в окремих гмінах Дубнівського повіту, зокрема, в Теслувській, де до гмінної ради було обрано 4 комуніста. Окрім цього результати виборів скасовувались у Крупецькій, Дубнівській і Боремельській гмінах [10, 2].

Як бачимо, результати виборів підтверджують значний вплив культурно-освітнього товариства «Просвіта» на місцеве українське населення. Всі його зусилля спрямовувалися на усунення кандидатів польських політичних партій та громадських організацій, а також на підтримку власних представників, як правило, лівих переконань [9, 72].

Різним був віковий, професійний склад, а також освітній рівень членів органів територіального самоврядування. Зазначимо, що більшість членів сеймиків (151 особа) були незаможними селянами з початковою освітою (130 осіб) у віці переважно від 30 до 40 років (98 осіб). Із загальної кількості членів повітових відділів абсолютну більшість також становили селяни (73,3%). У гмінних радах воєводства їх частка була ще більшою – 85,7% (833 радники із 972) [8, 10].

Загалом, підсумовуючи результати виборів 1927 р., відзначимо, що, незважаючи на сильну агітацію з боку радикальних сил, вони не стали підставою для загострення будь-яких міжетнічних чи політичних конфліктів. В усіх звітах про хід та результати виборчої

кампанії підкреслено загалом спокійний її перебіг та низьку активність місцевого, особливо сільського населення. Понад 90% новообраних членів самоуправ усіх рівнів були безпартійними, а їх національний склад повністю відображав етнічну палітру волинських міст та сіл.

Наступні вибори до органів самоврядування відбулись у 1934 р. вже згідно із новим виборчим законодавством після проведеної урядом у 1933 р. реформи інституту самоуправління, яка завершила перший етап його законодавчого становлення на Волині. У виборах до самоуправ сільських гмін, проведених у 1934 р., взяла участь 287036 волинців, наділених виборчим правом, або 35,9%. Як бачимо, відсоток голосуючих виборців був невисоким. У результаті виборів більшість мандатів отримали українці – 26249 (68,93%), поляки – 8901 (23,38%), чехи – 930 (2,44%), євреї – 943 (2,48%), німці – 980 (2,57%), росіяни – 71 (0,01%). 92,99% новообраних радників становили дрібні землевласники, тобто селяни. Із загальної кількості членів сільських рад жінки становили лише 0,29%. Цікавим є той факт, що більшість жінок – працівниць самоуправ становили полячки. У гмінних органах самоврядування їх чисельність досягала 68,89% (для порівняння: українок – 26,08%), а у повітових союзах самоврядування 74,55% (українок – 15,52%) [11, 23-26].

Результатами цієї виборчої кампанії особливо задоволений був воєвода Г. Юзевський. У своєму звіті, підготовленому для Міністерства внутрішніх справ, він підкреслював: «Вибори підтвердили можливість побудови життя на Волині в атмосфері взаємного порозуміння і співпраці поляків та українців... До керівництва та праці в органи самоврядування потрапив елемент безперечно кращий в порівнянні з тим, котрий був. Окрім того, і що найважливіше, вибори були позбавлені будь-яких політичних проявів. Якщо взяти до уваги посилення політичної акції на Волині в цілому, а також наявність впливу агресивного українського націоналізму із Малопольщі, відсутність суперечок та боротьби під час виборів у першу чергу слід приписати певній стабілізації відносин та опору волинського життя атакам навіть найбільш агресивних елементів» [11, 27].

Кількість радників-українців у сільських гмінах була досить значною і досягала в таких повітах, як Ковельський, Кременецький, Любомльський – 79%. Загалом із 37972 членів гмінних рад Волинського воєводства українці становили 68,86%. Поляки отримали – 23,34%. Німці, євреї, чехи та росіяни були представлені у радах 10%. Зазначимо, що відсоток поляків у самоуправах був значно вищим їхньої питомої ваги в національному складі населення воєводства. За даними перепису 1931 р., вони становили 16,6% загальної чисельності мешканців краю [11, 23-27].

Як бачимо, кількість українців серед членів рад сільських гмін перевищує кількість радників-поляків. У радах як виділених, так і не виділених з повітів міст відсоток радників-українців був зовсім незначним (від 7% до 12%), особливо порівняно з відсотком членів міських рад польської національності (від 42% до 52%) [12, 21]. Після виборів, проведених у 1934 р., кількість радників-поляків, порівняно із їх кількістю у попередніх гмінних радах, зросла. Наприклад, у Володимирському повіті на 13,5%, а кількість радників-українців

зменшилась на 14,3%. Подібною була ситуація й в інших повітах воєводства, що демонструє наступна таблиця:

Очевидним є те, що поляки поступово збільшували свою кількісну перевагу, навіть у сільських самоуправах, а українці, навпаки, втрачали свої позиції. Окрім цього, показовим є й те, що в законодавчих органах самоврядування, таких як ради сільських гмін, а також повітових радах, кількість українців була помітно більшою, ніж у самоуправах, що виконували функції виконавчих та керівних органів самоврядування. Наприклад, в управах сільських гмін та у виконавчих відділах повітових сеймиків, де більшість становили поляки. Відсоток поляків в управах сільських гмін був досить значним, особливо в 1937 р., коли їх кількість перевищувала кількість українців. На 1 січня 1937 р. у воєводстві із 103 війтів лише 19 були українцями, а 81 – польської національності [12, 21].

Отже, у воєводи Г. Юзевського були всі підстави стверджувати про зміцнення «польського стану посідання» (передусім у гмінних самоуправах, де традиційно міцними донедавна були українські позиції), а також підкреслювати, що це «не викликало жодної реакції зі сторони українських мас». Це, на його думку, свідчило про те, що «польський елемент наближується до українського життя і завдяки шоденним, щирим зусиллям здобуває авторитет і симпатію населення» [11, 27].

Газета «Волинське слово» так оцінювала ситуацію, котра склалася в самоуправах: «У волинському воєводстві в сільських гмінах є багато радних українців, то воно й зрозуміло, бо наше населення становить тут майже 78%, а проте вони не мають рішучого впливу на гмінні справи, не боронять як слід своїх виборців... Передусім через те, що ми злегковажили справу попередніх виборів й радними пройшли люди невідповідні до цього; а по-друге, що українські радні не були як слід підготовлені до праці в самоуправлінні» [13, 4].

Висновки. Розширення законодавством прав адміністрації впливати на результати виборів, робило реальною можливість формування властими національного, політичного, професійного й вікового складу самоуправ на власний розсуд. Особливо яскраво це помітно на прикладі інституту самоврядування, функціонуючого на теренах нашого краю. Однією із складових частин «волинської політики» воєводи Г.Юзевського було не лише перетворення самоуправ на слухняних виконавців урядових завдань, але на основного регулятора складних міжетнічних стосунків на Волині. Здійснюватися це повинно було передусім шляхом деполітизації органів самоврядування та зміцненням в них так званого «польського стану посідання».

Список використаної літератури та джерел:

1. Łuczak B. *Kształtowanie się samorządu terytorialnego* / B. Łuczak // *Dyrektor Szkolny*. – 1995. – № 12. – S. 5-6.
2. Węgrzyn L. *Związki międzykomunalne w II Rzeczypospolitej* / L. Węgrzyn // *Finansy Komunalne*. – 1996. – № 6. – S. 83-86.
3. Siwerski A. *Zakresy zadań realizowanych przez samorządy terytorialne w latach 1918-1990* / A. Siwerski // *Zeszyt Naukowy Ekonomichny*. – Z. 20. – 1994. – S. 45-53.
4. Nowicki H. *Samorząd terytorialny w okresie Drużej Rzeczypospolitej na Kresach Wschodnich* / H. Nowicki // *Polska i Ukraina*. – Toruń, 1997. – S. 455-472.

5. Ajnenkiel A. *Polskie Konstytucje* / A. Ajnenkiel. – Warszawa, 1982. – 234 s.
6. Łuczak A. *Samorząd terytorialny w programach i działalności stonictw ludowych 1918–1939* / A. Łuczak. – Warszawa, 1973. – 145 s.
7. Szwed R. *Polska Partia Socjalistyczna w wyborach samorządów terytorialnych w latach 1919–1939* / R. Szwed. – Częstochowa, 1993. – 133 s.
8. *Wybory komunalne w województwie Wołyńskiem w roku 1927*. – Łuck, 1927.
9. *Державний архів Волинської області (далі – ДАВО)*. – Ф.46. – Оп. 9. – Спр. 732. *Матеріали про результати виборів до місцевих органів самоврядування*.
10. ДАВО. – Ф. 46. – Оп. 9. – Спр. 4887. *Звіт про виборчу кампанію у міські та гмінні ради*.
11. *Archiwum Akt Nowych (AAN), Urząd Wojewódzki Wołyński (UWW), sygn.277/I-1. Województwo Wołyńskie. Sprawozdanie Wojewody Józewskiego*.
12. ДАВО, 25/4, *Wołyń, czerwiec 1937*.
13. *Volyns'ke slovo - Волинське слово*. – 1938. – 4 грудня.

References

1. Luchak, B. (1995). *Kształtowanie się samorządu terytorialnego - Development of local government*. Dyrektor Szkolny - School director: q 12. p. 5-6. (in Polish)
2. Vehrzhyn, L. (1996). *Związki międzykomunalne w II Rzeczypospolitej - Municipal association in the Second Polish Republic*. *Finansy Komunalne - Municipal Finances*. q 6. p. 83-86. (in Polish)
3. Siwerski, A. (1994). *Zakresy zadań realizowanych przez samorządy terytorialne w latach 1918-1990 - Range of tasks carried out by local governments in the years 1918-1990*. *Zeszyt Naukowy Ekonomichny - Economic Science notebook*. N. 20. p. 45-53. (in Polish)
4. Novitski, H. (1997). *Samorząd terytorialny w okresie Drużej Rzeczypospolitej na Kresach Wschodnich - Local government in the period of the Second Republic in the Eastern Borderlands*. *Polska i Ukraina - Poland and Ukraine*. – P. 455-472. (in Polish)
5. Ajnenkiel, A. (1982). *Polskie Konstytucje - Polish Constitutions*. Warsaw. (in Polish)
6. Luchak, A. (1973). *Samorząd terytorialny w programach i działalności stonictw ludowych 1918–1939 - Local government programs and activities of the national associations 1918-1939*. Warsaw. (in Polish)
7. Shved, R. (1993). *Polska Partia Socjalistyczna w wyborach samorządów terytorialnych w latach 1919–1939 - Polish Socialist Party in the elections of local governments in the years 1919-1939*. *Chenstokhova*. (in Polish)
8. *Wybory komunalne w województwie Wołyńskiem w roku 1927 - Elections in the region of Volyn in 1927*. (1927). *Lutsk* (in Polish)
9. *Fund 46. Description 9. Case 732. - State Archives of Volyn region. Lutsk*.
10. *Fund 46. Description 9. Case 4887. - State Archives of Volyn region. Lutsk*.
11. *Sygn.277/I-1. Województwo Wołyńskie. Sprawozdanie Wojewody Józewskiego - Volyn region. The report of the Governor Juzevs' koho. - Archive of New Records*. Warsaw. (in Polish)
12. *Wołyń, czerwiec 1937 - Volyn, June 1937. - State Archives of Volyn region. Lutsk* (in Polish)
13. *Volyns'ke slovo - Volyn word (1938). 4 December*. (in Ukraine).

Y.M. Martynyuk

NATIONAL COMPOSITION OF THE LOCAL SELF-GOVERNING BODIES IN VOLYN IN THE INTERWAR PERIOD

Introduction. Studies of the formation and operation in Volyn in the interwar period, caused self-government institute a number of reasons. Local self-government played an important role in the Volyn province. In each district, commune and village community land worked elected bodies, which were designed to perform the relevant tasks in the field of economic, social, political and cultural life of the region. Placed

of the local self-government significant achievements and accumulated valuable experience in the field of social care, primary education, the organization of medical care have not lost their importance in our time.

Purpose using unpublished sources, domestic and foreign publishing documents and materials, the author set out to give objective and complete picture of the history of, organizational formation and activity of urban and territorial governments in Volyn in the interwar period, show specific features and regional features.

Results. *The local self-government institute in Volyn, and in general in the Second Polish Republic had a peculiar character. He to provide the most basic needs of the population of the region designed to perform a wide range of tasks. However, as the elected institutions, they were obliged to take into account public opinion. On the other hand, a number of laws, regulations, orders administration limited independence, making them dependent on government policy in Poland.*

The formation mechanism of electoral authorities took place throughout the interwar period. The changes that were made were aimed at empowering the administration to influence the course and outcome of the elections. One of the components of the policy governor H. Yuzevskoho the local self-governing bodies was used for the implementation of government decisions and regulation of complex inter-ethnic relations in Volyn. This was carried out primarily by de-politicization of government.

Originality. *While some question the historical development of Volyn in the period raised some scientists, the problems related to the functioning of the government institution in 1920-1930 years, except for a few occasional moments have not found the proper lighting. Features of organizational formation of local self-government institute in Volyn were not the subject of a special study and remained unexplored page.*

Conclusion. *Deprived of law, that serious influence on political life, the local self-governing bodies yet solved the most pressing social and economic problems. Support for agriculture and industry, crafts and trade, large-scale urban construction and the construction of road network - this is not an exhaustive list of the tasks that set themselves and perform self-governing institutions to economic growth in the region.*

УДК 334.735 (47+57) «19»

Т. В. Оніпко

доктор історичних наук, професор, професор кафедри документознавства та інформаційної діяльності в економічних системах ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

ЗАЛУЧЕННЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ ДО СВЯТКУВАННЯ МІЖНАРОДНОГО ДНЯ КООПЕРАЦІЇ: РЕТРОСПЕКТИВА 1920-Х РОКІВ

Розкрито причини встановлення Міжнародним Кооперативним Альянсом Міжнародного дня кооперації та його значення для пропаганди кооперативних ідей. Висвітлено досвід започаткування цього свята в УСРР у 1923 р. Зроблено висновок про те, що Міжнародний день кооперації сприяв залученню до споживчих товариств нових членів, поліпшенню добробуту пайовиків і фінансового стану кооперативних організацій.

Ключові слова: міжнародний кооперативний рух, Міжнародний Кооперативний Альянс, Міжнародний день кооперації, споживча кооперація, кооперативна пропаганда.

Постановка проблеми. Історичний досвід 1920-х років переконливо засвідчує, що вітчизняна споживча кооперація посідала гідне місце в міжнародному кооперативному русі. Прикметно, що запровадження Міжнародного дня кооперації в УСРР сприяло

зацікавленості громадян в організації кооперативів як форми самозахисту в умовах економічної кризи в СРСР 1923 р. Відкинувши ідеологічні штампи, зумівши проаналізувати надбання минулого, вбачаємо сенс у тому, щоб активізувати роз'яснення гуманістичних принципів кооперації та її потенційних можливостей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідження з історії налагодження зв'язків споживчої кооперації УСРР з міжнародним кооперативним рухом з'явилися ще в 1920-ті роки, однак це були, як правило, праці більшовицьких популяризаторів кооперативного руху, серед них Е. Варьяш [1], С. Зарудний [2], В. Целларіус [3]. Суттєвий внесок у вивчення досвіду міжнародної діяльності споживчої кооперації СРСР, до складу якої входила вітчизняна кооперація, у післявоєнний період зробив О. Крашенніников [4], проте він надавав перевагу висвітленню політичного значення Міжнародного дня кооперації. Серед сучасних українських дослідників кооперативного руху лише деякі приділили глибоку увагу значенню Міжнародного дня кооперації для налагодження зовнішньоекономічних зв'язків України. Передусім йдеться про розвідку

М. Журби [5]. Погоджуємось із думкою вченого, що нині назріла необхідність розробки концепції історичного дослідження міжнародних зв'язків кооперації, підвалини для яких були закладені ще у 20-ті роки ХХ ст.

Мета. На підставі аналізу історіографічної бази окресленої проблеми можемо констатувати, що глибокого дослідження вітчизняного досвіду святкування Міжнародного дня кооперації споживчими товариствами та їх спілками донині не зроблено. Відтак метою статті є спроба висвітлення досвіду започаткування Міжнародного дня кооперації в УСРР Вукопспілкою, оскільки саме вона першою серед інших українських кооперативних спілок у 1923 р. стала членом Міжнародного Кооперативного Альянсу (МКА).

Виклад основного матеріалу. Питання про Міжнародний день кооперації з кінця ХІХ ст. не раз виникало на засіданнях МКА. Вперше в Росії на сторінках преси ідею про міжнародний день кооперації порушив артілійний батько Микола Левитський. Перша світова війна практично припинила роботу МКА, міжнародний зв'язок кооперації ослабнув. Лише всередині 1921 р., з моменту Базельського конгресу МКА (Швейцарія), знову постало питання про запровадження дня кооперації.

Між науковцями дотепер тривають дискусії стосовно того, хто був ініціатором запровадження Міжнародного дня кооперації: керівники Альянсу чи радянські кооператори? На думку А. Журби, це свято ініціював Міжнародний Кооперативний Альянс, який з моменту Базельського конгресу МКА почав розробляти рекомендації щодо запровадження такого дня. Голова МКА Гетхард на сторінках бюлетеня МКА підкреслював: все, що зроблено донині в справі об'єднання кооператорів, стосувалося лише тих, хто вже цікавився роботою кооперації. Він наголошував на тому, що потрібно зацікавити якнайширші кола людності ідеєю кооперації. Весною

1922 р. ним було запропоновано офіційно запровадити Міжнародний день кооперації. Цю пропозицію одногослосно ухвалили на засіданні ЦК